

переслідування

Наглухо зачинена кімната, в якій він прокинувся одного дня, спершу видалася йому геть чужою, і ще певний проміжок часу, може, кілька хвилин чи навіть годин, це відчуття лише посилювалось, поки він розпачливо пригадував попередній вечір, пов'язуючи його з усіма іншими, з цілою низкою подібних призабутих вечорів та заплутаних подій, які трапилися з ним напередодні і привели його саме сюди, думав, чи міг обрати якийсь інший варіант, іншу кімнату, іншу, зрештою, історію, аж до тієї миті, коли світло пробилося всередину крізь зелену скляну товщу над дверима, виокремивши знайомі обриси на тлі гнітючої похмільної півсутіні.

Поволі він приходив до тями, впізнаючи себе та свої розрізнені думки. Намацував тіло під ковдрою, ніби нано-во виліплюючи його з м'якої глини. Сон ще цілком не витрився з голови, й нічні примари теж нікуди не зникли. Вони висіли над ним, розмахуючи крилами, наче брудне, смердюче лахміття на задвірках. Він і досі насолоджувався тим, що поруч лежить та вродлива дівчина, яку вчора бачив у місті й за якою деякий час ішов на віддалі. На вигляд ще зовсім юна. Може, школярка. Або студентка медичного коледжу. Невисока, сумна, кістлява. Не більше сорока кілограмів. У світло-синіх подертих джинсах і брудно-білій заширокій футболці з глибоким вирізом

та написом: «*now is now*». Волосся зібране на потилиці у хвіст. Вона миттєво розчинилася в натовпі чимось заклопотаних молодих матусь, спритних дїтлахів, які з виском гасали навколо них наче навіжені, та знуджених бездїллям бабусь, які снували повз, а він зупинився і ніяк не міг вирішити: дівчина втекла, відчувши реальну небезпеку, аби остаточно збити його з пантелику, чи просто очікує, сховавшись десь неподалік, що він якнайшвидше кине́ться слідом, розштовхуючи всіх цих незнайомців, і, зрештою, таки відшукає її в одному із дальніх закутків міського парку. Вона відчула страх. Чи все ж таки захват. Незрозуміле тремтіння.

Він випростав руку й поклав собі на стегно, немов і справді відчуваючи гарячий дотик її тонких вуст і холодних пальців. Ну а потім лише кілька різких рухів — і все. Завіса впала. Екран погас. Глядачі зворушені. Частина з них аплодує стоячи, а частина несамовито його осви́стує. Він лише на мить заплющує очі й, зітхнувши з полегкістю, провалюється в якесь онімиле безмежжя.

У цій тісній комірчині міг мешкати лише самотній тридцятилітній чоловік із серйозними проблемами з власною ідентичністю. Чоловік, який розміняв третій десяток, проте так нічого й не спромігся здобути, крім кількох малопомітних рубців на пересохлій шкірі. Він володів лише кількома квадратними метрами чужого житла. Тридцять йому виповнюється саме сьогодні. Саме цього дня він вперше з'явився на світ у пологовому відділенні першої міської лікарні й медсестри там щось наплутали з паперами, він опинився не в тій родині, в якій мав би опинитися. Цей день для нього завжди був гарним приводом, щоб провести його наодинці з собою. Він потягнувся правою рукою до телефону. На годиннику восьма сорок дев'ять.

Друге липня дві тисячі сімнадцятого року. Неділя. Жодних повідомлень чи пропущених дзвінків. Жодних вітань від колег з роботи. Жодних нагадувань про важливі зустрічі.

Попри короткочасне полегшення, він і далі відчував чиюсь ворожу присутність. Невідому й небажану. «Невже по мене прийшли?» — спробував він запитати, проте чомусь побоявся власного голосу, віддавши перевагу куцим думкам, які витали навкруги в танку кволого спротиву, присмачені досить непевними спогадами. Він чомусь подумав про двох добродіїв, які чекають на нього під дверима. Він не знав, хто вони. Проте був певен, що прийшли таки по нього. Варто зізнатись принаймні самому собі, подумав він, я завжди знав, що це рано чи пізно трапиться, що цей день настане, й знав це настільки давно, що тепер, коли він таки настав, пручатися, намагаючись на щось вплинути, хоч щось змінити, просто немає сенсу. Сталося тільки те, що мало статися. Жодних несподіванок. День, коли хтось прийде й зажадає від нього пояснень. Тепер він із ним наодинці. Відтепер не лише з самим собою. А ще й із тими двома добродіями, які чекають на нього за зачиненими дверима. Він сподівається, що зможе пригадати хоча б нечисленні подробиці тих жахливо незрозумілих подій, свідком, а може, навіть і учасником котрих зовсім несподівано для самого себе став напередодні. Після того, як раптом кинувся на пошуки тієї дівчини.

Чоловік сподівається, що вирок буде не надто суворим, проте розуміє, що шанси на це мізерні. Чи визнає він себе винним? Звісно, визнаю, скаже він за першої-ліпшої нагоди. Він вже готовий це сказати. Але обов'язково попросить взяти до уваги всі пом'якшувальні обставини. Ну, не особисто, звісно ж, попросить, а через адвоката.

Хтось же має захищати його в суді. Чоловік підозрює, що ті добродії під його дверима симулюють безтурботність та апатію, граючись на своїх телефонах, а насправді лише чекають сигналу, аби розпочати штурм його квартири. Вони чекають на дзвінок. Ну, а може, саме цієї миті боротьба за його пам'ять точиться на найвищому рівні органів контролю. Він бере телефон. Перевіряє, за ким цієї миті стежать. Читає окремі коментарі. Він намагається витерти піт з обличчя. В нього тремтять руки. Він декого впізнає і раптом розуміє, що зовсім нічого не бачить. Він втрачає залишки самовладання. Йому здається, ніби тіло стискається до розмірів тенісного м'ячика й глухо вдається об бетонну підлогу. А потім геть зникає з поля зору й безгучно летить униз.

— Як, кажеш, його звати? — питає один із добродіїв. Той, що нижчий.

— Не пам'ятаю, — відповідає інший, — здається, Франк чи Френк. Зараз гляну. Він починає шукати профіль підозрюваного в мережі.

— Франц, — каже після паузи.

— Якесь дурне ім'я.

— Та нормальне. Тобі яка різниця.

— Одинак чи гей?

— Написано — одинак.

— Чого тоді не виходе?

— Піди і сам спитай, — каже вищий.

Це, здається, вже справді кінець, думає він. Жодні відмовки не допоможуть, ухилитися теж марно. Тепер він просто мусить надати ґрунтовні пояснення усіх без винятку причин свого теперішнього статусу. Він мав вдосталь часу на підготовку промови, але не пам'ятає жодного слова. Хоч і готувався дуже ретельно, вивчав

літературу, уважно досліджував усі подібні випадки, навіть знаходив якісь спільні та відмінні риси з власним досвідом, проводив певні історичні паралелі та зосереджувався на найдрібніших деталях, які могли б прискорити його кінець. Тепер лишається гідно прийняти такий несподіваний і водночас очікуваний виклик. Франц має поводитися просто бездоганно. Ну, але уява, розбурхана алкоголем, ще може зіграти з ним злий жарт.

— Він сам вийде? — питає нижчий. — Чи доведеться застосовувати спецзасоби?

— Не знаю, це йому вирішувати, — каже вищий. — Час ще є.

— А якщо виявиться, що він гей? Таке вже не раз траплялося.

— Та не думаю, — каже вищий. Він відводить погляд від телефону, дивиться кудись углиб коридору. — Ті принаймні можуть мати пару, — каже після паузи. — Чпокаються собі та й усе.

— Вчора в нього був останній шанс. Бачив профіль тієї дівчини?

— Так, — каже вищий, — бачив. Гарненька, — додає.

— Але якась надто юна, тобі не здається? — питає нижчий.

— Та яка різниця, — відповідає вищий.

Він почав відчувати якусь дивну порожнечу в собі, наче хтось вибрав звідти всі нутрощі, ноги та руки нили, в думках панував цілковитий безлад, а спогади здавалися чужими. Але він знав, що ця порожнеча не звільнить його від неприємних наслідків вчорашніх дій. Він пов'язував відчуття сторонньої присутності за своїми дверима з безпосередніми проявами цієї порожнечі. Він просто подумки спостерігав, як вона жере все його попереднє життя.

В минулому він часто насолоджувався безмежними перспективами, які сповнювали його зсередини приємним теплом та невагомістю. Все навколо мало сенс і водночас здавалося випадковим. Його статус був тимчасовим. Відчуття порожньої сторінки не полишало його навіть у найскрутніші хвилини. Він навіть мав кілька гарних ідей, проте жодну так і не втілював у життя. Проте ті часи давно минули, й повертати їх вдається дедалі рідше.

Він так нічого й не досяг. Зовсім нічого. І те, що тоді здавалося таким правильним, тепер викликає безліч внутрішніх заперечень. Може, це й виявиться його найбільшим успіхом — поступове наближення до ніщо.

Сьогодні йому виповнюється тридцять, і цим усе сказано. Це кінець. Цей день йому ні з ким розділити, окрім тих двох добродіїв, які досі чекають на нього за дверима. Він лежить у тісній кімнатці без вікон, невиразний силует в кутку не має ані обличчя, ані імені. Тепер він розуміє, як певні події, що трапилися в минулому, постають під зовсім іншим кутом зору, втрачаючи деякі притаманні від самого початку штрихи й набуваючи нових ознак, надто сумнівних та недосяжних. Будь-яка випадкова на перший погляд невдача завжди може виявитись цілком закономірним збігом обставин. Загадковий силует в кутку поволі розростається в навколишній порожнечі, з усіх його плутаних думок про минулу ніч. Раптом йому закортіло підвестися з ліжка й кинутися їй назустріч, обійняти й усе пояснити, проте він таки стримався. Бо розумів, що цим лише викаже себе.

Він хотів зберегти власну гідність, попри мінімальний ризик, адже жінка сама до нього прийшла, зробила перший крок у досить запутаній ситуації, тепер він

бачив, що це таки жінка, до того ж значно старша жінка, — він намагався якось це розтлумачити, проте не міг, — вже майже підстаркувата, яка чомусь здається знайомою, а зовсім не та юна дівчина, яку він випадково побачив на вулиці й намагався наздогнати і яка потім наснилася йому. Він боявся, що вона може розповісти щось про нього самого. А також про вчорашній вечір. А ще він боявся через те, що знав, — про дещо вона таки змовчить, за власним бажанням чи за наказом тих добродіїв — це вже не так важливо. Варто лише щось зробити чи вимовити, й протидія гарантована, наслідки виявляться руйнівними.

Цей день — єдина мить спокою посеред безперервної метушні у вакуумі нездійсненого. Саме сьогодні все може цілком прояснитися. День, коли можна розслабитись і забути про всі свої провини, справжні та уявні, забути про надто важкий минулий тиждень, і про всі попередні важкі тижні теж, забути про марно втрачені дні, особливо про вчорашній. День, коли можна цілковито зникнути між минулим та теперішнім. День, коли спогади втратять силу, лишаться тільки плавкі та химерні візерунки на обдертих шпалерах пам'яті.

Зрештою, він має забути про самого себе й розчинитися в інших, в тих, кого зараз немає поруч, а може, ніколи й не було, — це принаймні не найгірший варіант для нього. Зникнути у власній порожнечі. Всі його спогади, наче речі після кораблетрощі, — кольорові цятки на безкрайому блакитному тлі, що втратили будь-яке значення. Кістяки викинутих на берег риб. Зникнути в безпам'ятстві. Стати нічим. Гарний вихід для нього.

— Довго ще? — питає вищий.

— Не знаю, — відповідає нижчий.

- Ну так глянь.
- Та відчепися ти.
- Ти читаєш?
- Не твоє діло.

На зміну попередньому знебарвленому тижневі одного дня просто приходив наступний, такий же знебарвлений, як і всі решта. Всі ці тижні його життя просто зливалися на шляху до неосяжності в монотонному великому потоці, який проносив повз незнайомі обличчя, малозрозумілі слова, чужі спогади впереміш із іншим сміттям, якісь рештки й відходи.

Сьогоднішній день він мав присвятити прослуховуванню улюбленої музики та читанню. Такий варіант став би для нього справжнім святом, на яке він цілком заслуговував, до того ж міг собі це дозволити принаймні раз на місяць. Він знайшов би для себе якесь затишне подвір'я неподалік, майже непомітно для мешканців сів би на лавці, сховавшись від сонця у затінку горіхового дерева, повільно перегортав би сторінки, перечитуючи окремі абзаци, постукуючи пальцями по коліну в такт витонченій, захопливій та невимовно зворушливій мелодії. Або міг би присісти десь поблизу на пагорбі над залізничними коліями, відкритий для світу та людей, насправді видимий, готовий до нових вражень. Приміські електрички курсували б за звичним розкладом, і у вікнах можна було б помітити здивовані, усміхнені чи збайдужілі обличчя дуже багатьох зовсім не знайомих йому людей. Діти прикладали б долоні до скла, намагаючись краще розгледіти гарний краєвид і чоловіка на пагорбі, а дорослі розмовляли б із якимись випадковими сусідами про щось нагальне. Швидкісні потяги проносились би повз нього, залишаючи по собі невловимі коливання повітря

та гул металу. Під палючим сонцем він, можливо, зовсім не відчував би болю.

Його оголене тіло худе й засмагле. На лобі кілька малопомітних зморшок, краплини поту. Він тримає руки на трохи розведених врізнобіч колінах. Під нігтями, придивившись, можна помітити бруд. Ніхто так і не навчив його як слід доглядати за руками. Доглядати за собою. Доглядати за іншими. Він ні для кого так і не став доглядачем. Тридцятиліття — гарна нагода, щоб десь сісти й подумати про це. Гарна пора, щоб усвідомити, що існують якісь незмінні речі, які жодним чином не залежать ані від наших бажань, ані від зусиль, й врешті змиритися з тим, що це вже майже кінець. Він схилив голову донизу й на деякий час застиг у дуже дивній позі чи то напівпоснулого, чи то напівмертвого.

Проте завітали ті бездушні добродії, нахабно зруйнувавши всі його плани. А тепер вони чекають за дверима, доки він зробить вирішальну помилку.

- Я вже стомився чекати, — каже вищий.
- Ще трохи, — каже нижчий.
- Треба щось із ним робити.
- Ну ти ж знаєш, у кожного має бути вибір.

Перші кілька годин уранці, відразу після пробудження, а потім ще декілька годин удень, чесно кажучи, іноді майже до пізнього вечора, а подекуди навіть до глибокої ночі, коли ставало трохи легше, завжди давались йому надзвичайно важко. Ці години були наповнені сум'яттям, апатією та відчаєм. Траплялися, звісно ж, в цьому безперервному невиразному плинні й окремі винятки. Але вони були настільки поодинокими, що могли привернути хіба незначну увагу з боку тих кількох зовсім непримітних на перший погляд людей, які вміли їх певним чином розпізнати й належно оцінити.

Напевне, саме через це він спершу навіть не помітив її, тож лише згодом, коли очі трохи звикли до напівтемряви, а незнайомка ворухнулась, зробивши кілька ледь вловимих рухів, зрозумів, що увесь цей час, може, навіть всю ніч, таки перебував у кімнаті не сам. Зрештою, він побачив її настільки виразно, що вже не міг сумніватися в її реальності. Як я міг так довго її не помічати, подумав він. Як я міг бути настільки сліпим та байдужим? Як вона взагалі сюди потрапила? Хто вона така й від кого тут переховується? Всі його питання до самого себе звучали не надто переконливо й лише подумки.

Дівчина теж мовчала. Може, вона німа, подумав він. Навіть тоді, коли він таки порушив тишу, усвідомивши всю абсурдність ситуації, вона й далі мовчала. Хто ти, спитав він. Вона виглядала наляканою та засмученою. Як тебе звати, додав. Вона подивилась на нього так, наче він сам мав відповісти на це питання.

Потім він ще не раз згадуватиме про випадкову зустріч та коротку розмову з безіменною дівчиною, яка за весь час так і не промовила жодного слова. Тепер я так добре її розумію, подумає він. Якби та зустріч якимось неймовірним чином повторилася, я теж не промовив би жодного слова. Тепер я впевнений в тому, що якби це мені тоді вдалося, вона й досі була б зі мною. Проте тоді він і далі говорив, звертаючись до неї. Так, казав він, я тебе розумію. Ти, казав він, мене не бійся, ти, може, потрапила сюди випадково й тепер хочеш якнайшвидше забратися геть. Я не маю права тебе тут затримувати. Він бачив, що дівчина майже втиснулась у стіну й знову стала невидимою. І ти можеш піти, сказав він, коли сама захочеш. Він говорив далі, але дивувався власній нахабності, яка перейшла всі допустимі межі. Я не буду тебе тут тримати,

не переймайся. Дівчина й далі мовчки сиділа в тій самій позі й не виявляла жодних ознак життя. І не благатиму, аби ти лишилась. Але й не проганятиму геть. Ти сама маєш зробити вибір. Я не буду на тебе тиснути, казав він, повільно наближаючись. Не хочу, чуєш, робити цього замість тебе, благав він. Не хочу, чуєш, на тебе тиснути.

Зрештою, дівчина таки змогла звестися на ноги. Вона підійшла до дверей. Зупинилась на якусь мить, важко дихаючи, й рушила далі. Вона навіть не глянула на нього на прощання. Вона так і не промовила жодного слова. Так і не сказала, як її звати.

Просто вийшла з кімнати. А він лишився. Після того, як двері за нею зачинилися, йому почало здаватися, наче її тут і не було. Він подивився в куток, де вона сиділа, й спробував уявити її силует. Якись ознаки її присутності в цій напівтемряві. Проте нічого не вийшло. Його безпідставна тривога тільки посилилась, набувши ознак душевної хвороби. А потім він вже вкотре згадав про тих двох добродіїв, які досі чекають на нього за дверима.

- Може, вже досить, — каже вищий. — Мучити його.
- Так, давай вже кінчати з цим педиком.
- Як тобі його історія? — питає після паузи вищий.
- Надто спрощена. Непереконлива.

Через кілька секунд вони виламують двері. А опинившись усередині, використовують сльозогінний газ та кийки. Вдягають наручники. Витягують чоловіка з кімнати й волочать довгим коридором, сходами, вулицею, хоча він жодним рухом не виказує спротиву, а далі закидають на задне сидіння машини, наче лантух із мертвим тілом.

Він озираться, але дівчини ніде немає. Куди ж вона поділася, думає він. Навколо нього лунають голоси. Він стоїть на доріжці в парку. Неподалік граються діти. Якись

дві жінки дивляться на нього з неприхованою зневагою. Вони готові накинутися на нього й роздерти на шматки. Може, це й не найгірша смерть, думає він. Я готовий. Може, це й не найкраще рішення, думає він. Йі надалі її переслідувати.

Вночі так і не зміг заснути. Хоча почуваюся досить бадьоро. Значно краще принаймні, ніж міг би почуватися. Замість того, щоб працювати на подвір'ї, пишу про те, що вчора сталося. Мої думки перескакують з одного на інше, намагаюся хоч якось їх впорядкувати. Шоста ранку.

Вчора я поліз на горище, де в дитинстві (мені тоді було років вісім чи десять) полюбляв проводити багато часу, подовгу роздивляючись якісь книжки («Енеїда», «Дивовижні мандри Нільса з дикими гусьми», «Булочник із Коломиї», «Ніс», «Чіпка») та газети («Зоря Полтавщини», «Факти», «Сільські вісті»), я шукав у них щось цікаве — картинки, які хвилювали б уяву, слова, які викликали б захват чи занепокоєння, — натикався на некрологи, які навіювали смуток, мимоволі підслуховуючи чужі розмови, що линули знизу, де батьки, здебільшого мама, сперечалися з бабусею, а одні сусіди обговорювали інших — родичі з Іркутська чи Краматорська розповідали про своє життя чи розпитували бабусю про наше. Тоді горище було одним із небагатьох особливих місць, де можна було сховатися від усіх дорослих, де можна було почуватися цілком затишно, мріючи про щось хороше й заборонене, про щось надзвичайно цікаве й захопливе.

Я знайшов там кілька старих аудіокасет у дерев'яній шухляді. Зрештою, я завжди знав, що вони досі там, і знав

також те, що рано чи пізно настане день, коли я захочу їх звідти дістати, щоб вкотре, майже через п'ятнадцять років, переслухати. А коли цей день нарешті таки настав, я чомусь розгубився, але потім подумав, що зможу згадати якісь пов'язані з цими касетами події, ну, чи принаймні якусь частину, окремі фрагменти, і це допоможе мені знайти відповіді на деякі запитання.

Я лише на мить уявив собі, що увесь цей час саме тут, на горищі, був потаємний сховок для усіх моїх спогадів з дитинства. Вони перебували в темряві, накриті важкою запиленою ковдрою. Коли я почав їх поволі діставати, то спершу вони були настільки висохлими, що здавались відмерлими.

Сподіваючись завдяки касетам відновити в пам'яті обірваний зворотний зв'язок зі своїм минулим, відмотати плівку назад, щоб почути нарешті звуки, які так довго перебували в цілковитій тиші, я зніс шухляду з касетами вниз і поставив на стіл посеред двору. Я згадав, як тоді відмотував плівку олівцем чи фломастером, як склеював клеєм, коли вона рвалася. А ще я подумав про плівки, які не вдавалося підклеїти, — зараз чомусь вони нагадують мені про втрачені зв'язки, про відстані, які не можна здолати ані фізично, ані ментально. Іноді здається, що в проміжок між учора та сьогодні вмістилося ціле моє життя. І нагадує воно чомусь касету з порваною плівкою, яка припадає пилом на горищі. Короткі відрізки без зупинок.

З цього все й почалося. Зі старих аудіокасет, які я знайшов на горищі.

Я став згадувати, як колись давно прослуховував їх на програвачі, сидячи там, де сиджу зараз. Мені чомусь складно пояснити, але здається, що таким чином можна повернути все втрачене, стерте й забуте, розірване

та склеєне, треба просто довго сидіти на одному місці й вслухатися. Здається, що це єдиний спосіб згадати своє минуле для того, хто, не маючи постійного місця проживання, переїжджає з одного міста до іншого, ніде надовго не затримуючись, ніде не лишаючи надто виразних слідів, окрім мовчання, яке нічого не означає, окрім слів, які ні до чого не зобов'язують, окрім розмов, які здаються зайвими, окрім натяків, яких ніхто не розуміє, майже всюди почувуючись не на своєму місці. Такі, як я, завжди розраховують лише на випадок, лиш на якась раптове просвітління. Або не розраховують ні на що.

Такі, як я, можуть одного дня просто збожеволіти й накоїти якихось дурниць.

Від'їжджаючи та повертаючись назад, віддаляючись та наближаючись, я ніби намагаюся розгледіти щось у темряві, вичитати ненаписане й вловити віддзеркалення зниклих речей, які сповнюють порожню кімнату, щоб наповнити їхніми тінями власну порожнечу, проте всі мої спроби марні. Завжди трапляється те, що стає на заваді в найвідповідальнішу мить, за крок до бажаної мети, якась незначна подія відволікає від чогось значно важливішого. Тому я ніколи не доводжу почате до кінця.

Мені ніяк не вдається підібрати вдалий ракурс. Все навколо здається надто безформним, надто безбарвним. Може, цього разу вийде щось цікавіше. Може, сьогодні, думаю я. Саме той день, третє липня, коли я зможу згадати щось справді важливе. А може, цей день був учора.

Темрява має безліч різних зображень. Вона має безліч облич. Вони всі ховаються в ній, а вона їх оберігає. Темрява надійно захищає тих, хто зник, здавалось би, безслідно, тих, хто був тут колись, але перестав бути. Я чую чиесь розмірене дихання та притишені голоси. А поруч у траві

щось шелестить. Може, їжак або змія. Світло ліхтаря на іншому боці вулиці. Крапля поту повільно котиться шиєю, потрапляючи в западину між грудьми. Я спускаюся вниз і стою деякий час зовсім нерухомо. Бачу перед собою невелике, але, непевне, глибоке озеро. Раптом скидаю увесь свій одяг, оголюючись у місячному сяйві, й, набравши повні легені повітря, подумки пірнаю у воду, сягаючи долонями замуленого дна. Більше мені, здається, немає чого сказати. Я почуваюся невимушено, наче мертва риба. Мовчки пливу в непроникній крижаній п'їтмі. Інші риби теж там. Я їх не бачу, але відчуваю їхні дотики.

Я міг сидіти тоді, в один із тих днів, коли купував нову касету чи в якийсь інший день, на підлозі перед дзеркалом і програвачем, а бабуся десь поруч на стільці читала газету чи просто дивилася у вікно. Іноді вона лежала на дивані. Могла дрімати. Могла сказати, щоб я зробив гучніше, бо їй, мовляв, зовсім не заважає. Вона це часто казала. Могла заснути. Тоді я підходив і обережно, щоб не розбудити, знімав з неї окуляри, які вона постійно десь губила. Ну або вона могла попросити, щоб я накрив її ковдрою. А через деякий час бабуся прокидалася, ще трохи сонна, різко підводилася і виходила надвір, а я далі слухав музику й імітував гру на гітарі. Але це було потім. Спочатку я переїхав до неї з села, де жив разом із батьками та меншою сестрою, після 3-го класу й знову пішов до 3-го у місті, бо для 5-го був замалий, і це досить заплутана історія — не через мій вік, зріст чи розумові здібності, а через батькове ставлення, яке я досі чітко пам'ятаю, навіть не знаю, як він погодився, пригадую лише, що його довелося довго вмовляти: основним аргументом стало те, що в місті я зможу займатися боксом чи карате й буду приїздити щотижня, але насправді я мав займатися

футболом, а навідуватися в село мені зовсім не хотілося. Проте я відчував тоді не лише втіху, але й огиду, і відтоді страх стати колись таким, як він, повторити помилки, заволодів мною й зростав з кожним роком, — може, він і досі зростає, не знаю, а може, я вже давно став таким, як він, і навіть сам цього не помітив.

Я жив з бабусею шість років, і то були гарні часи, скрутні й затьмарені безгрошів'ям, проте кращі, ніж попередні, значно кращі, а тому гарні, ну й не лише тому. Я міг спокійно вчити уроки, без криків і сліз, без страху та сорому, міг дивитися футбол по старій чорно-білій «Весні».

Про свій 3-й клас у місті я пам'ятаю не надто багато. Думаю, це пов'язано з тим, що мені майже все вдавалось, ну і все було добре. Все було таким, яким і мало бути. Бо коли добре почуваєшся, то якість менше пам'ятаєш, ніж тоді, коли почуваєшся кепсько. Не знаю, чи в усіх випадках це працює, чи лише в окремих. Може, лише як виняток. Може, все взагалі не так. І наша пам'ять не пов'язана ані з негативними, ані з позитивними емоціями. Пам'ятаю лише, що якимось прочитав 120 слів за хвилину й дуже цим пишався. Тільки одна дівчинка з мого класу прочитала більше — 126. Пам'ятаю, що її звали Юля. Сидоренко Юля. Вона була відмінницею. А ще в моєму класі навчався Сидоренко Дмитро, хлопчина, десь вдвічі вищий, ніж я. Але вони, здається, не були родичами. Хоча спершу я думав, що вони брат і сестра. На перервах ми грали у футбол на подвір'ї. Кожен матч тривав десять хвилин, а після сорокахвилинної перерви на урок продовжувався до перемоги однієї з команд. Пізніше, мабуть, з 5-го класу, з нами почали грати й дівчата — Дейнека Аліна й Філоненко Інна. Пам'ятаю, що в Аліні дуже добре виходило.

Вона грала значно краще, ніж більшість хлопців. Вчителі, звісно ж, пояснювали їй, що футбол — це не дівчача гра. Ну, але їй було байдуже. Вона не зважала на жодні зауваження. Декому з хлопців дуже подобалось те, що вона ні на кого не зважає і продовжує з нами грати, а декому не дуже. Ми грали навіть зимою, на баскетбольному майданчику, бо в спортзал нас ніхто не пускав. То були справді особливі матчі, зі стрімкими виходами в атаку, з шаленими промахами, з карколомними падіннями, з безліччю болючих ударів, неймовірних сейвів та випадкових голів. Ніхто тоді не шкодував ані себе, ані свого взуття. Ніхто не відсиджувався в обороні. І ніхто не хотів стояти на воротах.

Я міг йти тоді, тієї ночі, а десь позаду мене чергова по станції оголошувала про відбуття потяга, а попереду блідо мерехтіли поодинокі вогні, гарячий метал кинутих напризволяще товарних вагонів повільно холонув у пільмі. Я приїздив і йшов добре знайомою вулицею, яка тяглася вздовж залізничних колій, знаючи, що вона на мене не чекає, знаючи, що дуже здивується і зрадіє, побачивши, і я теж зрадію. На півдорозі я звертав ліворуч, в провулку гавкали собаки, а потім праворуч — звивиста ґрунтова дорога спускалася вниз і приводила мене додому. Я стояв на порозі й легенько стукав у вікно.

Приїжджаючи, я кожного разу проходжу тією самою вулицею. Порожні товарні вагони досі стоять обабіч дороги. Може, навіть ті самі. Іноді, коли я йду й роззираюся довкола, мені навіть здається, що вона досі чекає на мене у дворі, сидючи на лавці перед будинком. На нечисленних світлинах, які я теж знайшов вчора на горищі, вона виглядає замисленою і трохи здивованою. І здається, принаймні мені хочеться так думати, щасливою. На одній зі світлин

бабуся стоїть посеред буйної зелені в блакитному квітчастому халаті без рукавів й, ледь усміхаючись, пильно вдивляється в об'єктив. А на іншій ми сидимо з нею удвох на дивані, обійнявшись: я тримаю на колінах kota, на мені дві картаті сорочки, одна поверх іншої, бабуся нахилилася до мене й, здається, щось говорить, в мене довге пофарбоване в чорний колір волосся, і в неї з-під темно-синьої хустки вибивається чорне пасмо, здається, ми обоє почувемося щасливими. На стіні висить годинник, який показує 8:07. Я не знаю, ранок за вікном чи вечір. Здається, вечір. Не знаю, який тоді був день. Не пам'ятаю, коли були зроблені ці світлини. Проте я розглядаю їх зараз і відчуваю дещо особливе, чого не можу пояснити.

Мені здається, що бабуся зараз тут, разом зі мною, сидить десь поруч або лежить в сусідній кімнаті, дивиться новини по телевізору, а мені варто лише підвестися, пройти через кухню, прочинити двері й побачити її, переконатися, що вона справді тут, ну і майже не змінилася відтоді, як я бачив її востаннє, має такий самий вигляд, як і на цих світлинах, замислена і наче трохи здивована. Дивиться на мене й усміхається. Ну і ми обоє мовчимо. І це все. Мені цього досить. Сподіваюся, що їй теж.

Після її смерті минуло майже п'ять років. Проте, в певному сенсі, я завжди приходжу до неї, завжди йду, намагаючись продертися крізь спогади та сумніви, боячись потрапити в пастку, боячись, що насамкінець мені забракне сил і я впаду деінде, забракне уяви чи ще чогось, і я зупинюся чи зникну, — я приходжу, аби вибачитись за те, що так і не зміг їй нічим допомогти, так і не зміг її врятувати. Навіть провести, як мав би, не зміг. Я йду, щосили вслухаючись у тишу. Я намагаюся розібрати її останні слова.